

GRZEGORZ URBANEK

Aktywa niematerialne

w tworzeniu i przechwytywaniu
wartości przedsiębiorstwa
w gospodarce cyfrowej

Difin

Wstęp

Współczesna gospodarka przechodzi bezprecedensowe zmiany, przekształcając się z gospodarki opartej na aktywach materialnych do gospodarki opartej na wiedzy, w której kluczową rolę odgrywają technologie cyfrowe oraz aktywa niematerialne. Pojawienie się aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych zmieniło gospodarkę i zwiększyło jej złożoność. Cały czas jednak źródłem postępu i tworzenia wartości pozostaje wiedza – jakość nowych pomysłów i idei jest ważniejsza dla sukcesu od prostego wzrostu polegającego na robieniu tego samego co do tej pory, ale lepiej. Wiedza jest najważniejszym zasobem strategicznym, ponieważ stanowi najsilniejszy determinant przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa oraz „spoiwo” scalające inne zasoby. Wiedza stanowi pierwotny zasób podstawowy, wzmacniający inne zasoby strategiczne i przyczyniający się do różnicowania przedsiębiorstw co powoduje, że zasoby wiedzy oferują przewagę strategiczną o wyjątkowej wartości.

Dynamiczna transformacja cyfrowa wpływa na funkcjonowanie przedsiębiorstw, redefiniując sposoby tworzenia i przechwytywania wartości. Monografia „Aktywa niematerialne w tworzeniu i przechwytywaniu wartości przedsiębiorstwa w gospodarce cyfrowej” stanowi kompendium wiedzy na temat tych fundamentalnych zmian, oferując kompleksowe spojrzenie na zagadnienia związane z rolą aktywów niematerialnych w nowoczesnej gospodarce.

Jednym z kluczowych wyzwań współczesnych przedsiębiorstw jest umiejętność adaptacji do zmieniających się warunków rynkowych, napędzanych przez postęp technologiczny oraz globalizację. W tym kontekście gospodarka cyfrowa oparta na wiedzy i danych, otwiera nowe możliwości, ale również stawia liczne wyzwania. Tradycyjne zasoby materialne tracą na znaczeniu, a ich miejsce zajmują aktywa niematerialne, takie jak wiedza, relacje, dane czy technologie. Wartość tych aktywów tkwi w ich zdolności do generowania przewagi konkurencyjnej, będącej pochodną efektywnego tworzenia i przechwytywania wartości. Przez wiele dziesięcioleci, głównym źródłem bogactwa był dostęp do surowców. Obecnie jest

nim wiedza. Jak pisał Harrari, surowce można zdobyć w wyniku wojny, natomiast wiedzy nie da się w ten sposób pozyskać (Harrari, 2018). Spowodowało to spadek rentowności wojny a wzrost rentowności inwestycji w wiedzę, w postaci aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych. Kreowanie wartości zawsze zależało od jakości pomysłów biznesowych realizowanych w przedsiębiorstwie. Efektywność inwestycji związana jest z jakością pomysłów, które za nimi stoją. Posiadane zasoby – np. drewno, mogą być zainwestowane w tradycyjny (nieinnowacyjny) sposób, np. produkcję drewnianych palet, albo przy wykorzystaniu wiedzy – w produkcję designerskich mebli. Pomysły innowacyjne będące pochodną posiadanej wiedzy, przy wykorzystaniu technologii cyfrowych, prowadzą do uzyskania zwiększonych zwrotów z inwestycji, co przekłada się na realizację podstawowego celu działalności przedsiębiorstwa, jakim jest zwiększenie jego wartości.

Fundamentalne znaczenie wiedzy dla wzrostu gospodarczego stanowi coraz ważniejszy paradygmat ekonomiczny. Zasoby fizyczne są ograniczone, natomiast wiedzy odzwierciedlonej w aktywach niematerialnych nic nie limituje i może ona być dystrybuowana w praktyce po zerowym koszcie krańcowym. W erze przedcyfrowej firmy kreowały wartość przede wszystkim poprzez kontrolowanie zasobów materialnych i/lub łańcuchów dostaw oraz dystrybucję produktów do użytkowników finalnych. Największe firmy skalowały aktywa fizyczne, aby uzyskać efekt skali i duży udział w rynku. W gospodarce cyfrowej, Internet i technologie cyfrowe kreują nowe możliwości tworzenia wartości, co fundamentalnie zmienia sytuację na rynku, przesuując przewagę konkurencyjną od firm tradycyjnych do tych, które opierają swoje modele biznesowe na cyfryzacji. Rola aktywów niematerialnych w gospodarce cyfrowej staje się coraz bardziej złożona. Wymaga ona od przedsiębiorstw strategicznego podejścia do zarządzania zasobami, które trudno jest jednoznacznie sklasyfikować i zmierzyć. Aktywa materialne, takie jak budynki, maszyny i urządzenia posiadają wartość niezależną od sposobu ich wykorzystania. W przypadku aktywów niematerialnych – stanowią one integralną część biznesu, a ich wartość zależy od kontekstu ich stosowania. Przykładowo patent dla małej firmy technologicznej, która go opracowała jest warty dużo mniej niż dla dużej firmy, która z racji posiadanych aktywów komplementarnych może dokonać jego szybkiej komercjalizacji w skali globalnej. Pojawienie się technologii cyfrowych, takich jak sztuczna inteligencja, blockchain, chmura obliczeniowa czy Internet rzeczy, dodatkowo wzmacnia znaczenie aktywów niematerialnych, umożliwiając ich lepsze wykorzystanie oraz integrację w ramach modeli biznesowych. Jednocześnie proces ten wiąże się z koniecznością przezwyciężenia barier, takich jak brak informacji na temat aktywów niematerialnych, brak jednolitych standardów ich wyceny, ryzyko związane z ochroną własności intelektualnej, czy bezpieczeństwo danych i szerzej – cyberbezpieczeństwo.

Teza główna, wokół której prowadzone są rozważania w książce brzmi: w gospodarce cyfrowej aktywa niematerialne, takie jak wiedza, dane, technologie i kapitał ludzki, stały się kluczowym źródłem tworzenia i przechwytywania wartości, a ich efektywne wykorzystanie determinuje przewagę konkurencyjną przedsiębiorstw. Tradycyjne zasoby materialne tracą na znaczeniu, a sukces rynkowy zależy od umiejętności strategicznego zarządzania aktywami niematerialnymi oraz ich integracji z nowoczesnymi technologiami cyfrowymi. Głównym celem monografii jest analiza roli aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych w tworzeniu i przechwytywaniu wartości w gospodarce cyfrowej, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia wiedzy jako kluczowego zasobu strategicznego. W tym kontekście główną osią, wokół której koncentrują się rozważania w monografii jest podstawowy model tworzenia wartości w przedsiębiorstwie i wpływ aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych na determinanty tworzenia wartości w tym modelu – zwrot na zaangażowanym kapitale (ROIC), stopa wzrostu przedsiębiorstwa i koszt kapitału. Cele pomocnicze obejmują przedstawienie ewolucji aktywów niematerialnych oraz ich miejsca i znaczenia w cyfrowych modelach biznesowych. Autor analizuje wpływ nowych technologii, takich jak sztuczna inteligencja czy blockchain, na modele biznesowe. Szczególną uwagę poświęcono efektom sieciowym oraz ich wpływowi na wzrost wartości przedsiębiorstw. Omówiono także strategie zarządzania tymi zasobami, umożliwiające skuteczną konkurencję w gospodarce cyfrowej. Monografia łączy aspekty ekonomii, zarządzania i technologii, oferując interdyscyplinarne podejście do współczesnych wyzwań biznesowych.

Niniejsza monografia została podzielona na cztery rozdziały, z których każdy koncentruje się na innym aspekcie roli aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych w gospodarce. Pierwszy rozdział wprowadza czytelnika w istotę gospodarki cyfrowej, omawiając jej charakterystykę, cele działania przedsiębiorstw w nowej rzeczywistości oraz wpływ transformacji cyfrowej na ich funkcjonowanie. Rozdział ten stanowi teoretyczną podstawę do dalszych rozważań pokazując, jak zmieniają się tradycyjne paradygmaty zarządzania w odpowiedzi na cyfrową rewolucję.

W kolejnym rozdziale przedstawiono ewolucję znaczenia aktywów niematerialnych, ich klasyfikację oraz szczegółowe omówienie technologii cyfrowych związanych z tymi aktywami. Autor wskazuje, że dynamika cyfrowego świata wymusza, aby klasyfikacja aktywów niematerialnych była elastyczna, wielowymiarowa i zorientowana na wartość, jaką aktywa te generują dla organizacji. Oznacza to odejście od statycznych katalogów na rzecz modeli uwzględniających zmienność, współzależności i kontekst wykorzystania zasobów cyfrowych. Dalej opisano, jak w erze cyfrowej zmienia się percepcja wartości zasobów niematerialnych

i jakie wyzwania wiążą się z ich ujęciem w bilansach przedsiębiorstw. W erze przemysłowej pomysły znajdowały odzwierciedlenie w inwestycjach w aktywa materialne – budynki, maszyny, urządzenia, itp.. Tego rodzaju aktywa mają określoną długość użytkowania, co pozwala łatwo określić wartość ich zużycia (amortyzacji) w rachunku zysków i strat oraz oszacować ich wartość netto w bilansie przedsiębiorstwa. Dzięki temu zestawienie przychodów z powiązаныmi kosztami ich uzyskania umożliwia określenie wyniku finansowego i wartości aktywów. W gospodarce opartej na wiedzy, pomysły coraz częściej znajdują ucieleśnienie w aktywach niematerialnych opartych na wiedzy i technologiach cyfrowych, których długość użytkowania jest trudna do określenia. Powoduje to określone problemy dla księgowych, jeżeli chodzi o oszacowanie wartości aktywów netto przedsiębiorstwa, jak i zestawienia przychodów z korespondującymi kosztami. Jaka część aktywów niematerialnych „zużywa” się w rocznym cyklu gospodarczym? Jaka jest wartość aktywów niematerialnych na koniec roku – które wydatki z nimi związane dotyczą danego okresu rozrachunkowego, a które podnoszą ich wartość i będą wykorzystywane w przyszłych okresach? Problemy te dotyczą nie tylko komitetów tworzących standardy rachunkowości, ale także zarządzających firmami i inwestorów, którzy muszą podejmować decyzje nie posiadając pełnej wiedzy nad rzeczywistym stanem aktywów i realną dochodowością przedsiębiorstwa. W celu złagodzenia tych problemów postulowane jest ujawnianie pozabilansowych aktywów niematerialnych w notach objaśniających, raportach zarządu oraz innych raportach, co w przypadku niektórych przedsiębiorstw jest obowiązkowe (Komisja Europejska, 2023; Parlament Europejski i Rada UE, 2022). W praktyce przedsiębiorstwa mogą również prezentować te informacje w strategiach biznesowych i raportach rocznych, co zwiększa ich transparentność i atrakcyjność dla interesariuszy.

Trzeci rozdział koncentruje się na roli aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych w procesach tworzenia i przechwytywania wartości. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi tych aktywów na determinanty wartości przedsiębiorstw, wyniki ekonomiczne oraz możliwość tworzenia efektów sieciowych i skalowalności biznesów. Autor stara się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób można mierzyć siłę efektów sieciowych i ich wartość dla przedsiębiorstw. Analiza ta wskazuje, że skuteczne wykorzystanie aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych, dzięki uzyskaniu efektów sieciowych, może prowadzić do powstania przewag rynkowych trudnych do skopiowania przez konkurencję. W konsekwencji na rynku zaczynają dominować platformy korzystające z efektu sieci, który opiera się na połączeniach obsługiwanych po niskim koszcie. W ten sposób Allegro łączy konsumentów z produktami, a Google użytkowników z informacjami. W tradycyjnym biznesie pozyskanie nowego klienta tworzy jedno dodatkowe powiązanie klient – dostawca. W przypadku platformy cyfrowej nowy klient

oznacza powstanie potencjalnych wielu powiązań z innymi użytkownikami sieci, a dodatkowo maleją koszty krańcowe związane z obsługą nowych użytkowników. W rezultacie przy wykorzystaniu platformy sieciowej przychody rosną dużo szybciej niż koszty w długim okresie czasu. Biznesy oparte na sieci powiązań a nie na konkretnej ofercie produktowej, rosną szybciej niż tradycyjne, a ich przewaga konkurencyjna jest trudna do podważenia, ponieważ opiera się na rosnącej skumulowanej liczbie połączeń w ekonomicznej sieci.

Rozdział czwarty poświęcono cyfrowym modelom biznesowym, wskazując na znaczenie aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych w ich strukturach oraz przywołując ich zastosowanie w praktyce na przykładzie firmy Allegro. Analiza ta podkreśla kluczową rolę innowacji oraz strategicznego zarządzania zasobami niematerialnymi i cyfrowymi w procesie tworzenia przewagi konkurencyjnej. Szczególną uwagę zwrócono na modele oparte na danych, które umożliwiają personalizację oferty oraz budowanie trwałych relacji z klientami. Rozdział kończy zwięzłe podsumowanie odnoszące się do najważniejszych implikacji strategicznych dla przedsiębiorstw w kontekście cyfryzacji gospodarki.

Monografia ta stanowi nie tylko cenne źródło wiedzy teoretycznej, ale także narzędzie praktyczne dla liderów biznesu, menedżerów oraz badaczy zainteresowanych problematyką aktywów niematerialnych i technologii cyfrowych. Przedstawione w niej analizy i wnioski mają na celu wsparcie czytelników w zrozumieniu, jak efektywnie wykorzystać potencjał gospodarki cyfrowej i aktywów niematerialnych w procesie budowania wartości w organizacji. W szczególności uwypuklono znaczenie interdyscyplinarnego podejścia, które łączy wiedzę z zakresu ekonomii, zarządzania, technologii oraz nauk społecznych, umożliwiając lepsze zrozumienie złożonych zależności w nowoczesnej gospodarce.